

Sivil bəşəri cəmiyyət formalaşandan bugünədək fərqli məkanlarda yerləşən etnosların qarşılıqlı anlaşması və dialoqu mürəkkəb inkişaf mərhələləri keçmiş tolerantlıq düşüncəsi sayəsində mümkün olmuşdur. Qədim zamanlardan başlayaraq insanlarda bir-birinin fərqli baxışlarına, fikir və düşüncələrinə dözümlü yanaşma mədəniyyətinin əsası qoyulmuş, zaman keçdikcə tolerantlıq hər bir cəmiyyətdə sivil birgəyaşayışın təmin olunmasında həlledici amilə çevrilmişdir.

Bu gün dünyada mövcud problemlərin böyük əksəriyyəti məhz tolerantlıq prinsipinə riayət olunmamasından irəli gəlir. Bəzi hallarda terrora, qarşıdurmalara, münaqişələrə rəvac verən başlıca amillərdən biri də milli-ethnik və dini tolerantlığın lazımı səviyyədə inkişaf etməməsidir. Dini, siyasi, irqi və s. dözümsüzlüyün zəifləməsi son nəticədə bəşəriyyətin tarixən can atdığı ən gözəl dəyərləri sarsıdır.

Ağır müharibə və münaqişələr əsri kimi qiymətləndirilən XX yüzilliyin gerçəklikləri də təsdiqləmişdir ki, tolerantlığı inkişaf etdirmədən ayrı-ayrı xalqların vahid solum kimi sivil birgəyaşayışı, habelə insan hüquq və azadlıqlarının etibarlı şəkildə qorunması mümkün deyil. Tolerantlıq düşüncəsinin inkişafında Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 1948-ci il 10 dekabr tarixli "İnsan hüquqlarına dair Ümumi Bəyannamə"si mühüm əhəmiyyətə malik olmuşdur. Sənəddə göstərilirdi ki, "İnsan ailəsinin bütün üzvlərinə məxsus ləyaqətin etirafı və onların bərabər, ayrılmaz hüquqları azadlıq, ədalət və ümumi dünyanın əsası təşkil edir".

Tolerantlıq düşüncəsi hər bir xalqın keçdiyi inkişaf yolundan, qarşıya qoyduğu məqsədlərdən, habelə yerləşdiyi coğrafi məkandan asılı olaraq formalaşır. Bu baxımdan Azərbaycanda tolerantlıq düşüncəsinin tarixi xalqın və dövlətin tərəqqi mərhələləri ilə bilavasitə bağlıdır.

Respublikamız 1991-ci ildə dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra ölkədə hüquqi dövlət quruculuğu ideyasının reallaşmasına geniş zəmin yaradılmış, milli dəyərlərə qayıdış, mənəvi intibahın başlanması xalqın gələcək taleyi ilə bağlı bir sıra aktual problemlərin həlli zərurətini də ön plana çıxarmışdı. 1991-ci il oktyabrın 18-də qəbul edilmiş "Azərbaycan Respublikasının Dövlət müstəqilliyi haqqında Konstitusiyaya Aktı"nda isə vicdan azadlığı ilə bağlı konkret tənzimləyici hüquqi normalar yer almamışdı. Eyni zamanda, müstəqilliyin ilk illərində respublikamızda milli, etnik və

dini zəmində separatçılıq meyilləri baş qaldırılmışdı.

Yalnız 1993-cü ilin iyununda ulu öndər Heydər Əliyevin xalqın təkidlə tələbi ilə siyasi hakimiyyət rəhbərliyinə qayıdışından sonra ölkədə qanunçuluğun və hüquq qaydalarının bərpası istiqamətində kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsi prosesi geniş vüsət almışdı. Azərbaycanda xaos və anarxiya mühitə son qoyulmuş, hü-

Komitə ölkədə vicdan azadlığının təminatına xidmət edən normativ-hüquqi aktları - o cümlədən 20 avqust 1992-ci il tarixli "Dini etiqad azadlığı haqqında" qanunu əsas tutaraq dini münasibətlərin sivil şəkildə tənzimlənməsinə çalışmışdır.

Ulu öndər Heydər Əliyev ölkədə mövcud olan dini ziyarətgahların təmiri və bərpasına, qorunmasına da xüsusi diqqət ayırmışdır. 1994-

Azərbaycan tolerant dəyərlərə sadıq ölkədir

quqi, siyasi və iqtisadi islahatlara start verilmişdir.

Ulu öndər Heydər Əliyev dövlətin təməlinin möhkəm siyasi-hüquqi əsaslar üzərində qurulması üçün, ilk növbədə, müstəqil Azərbaycanın ilk Konstitusiyasının hazırlanaraq qəbul edilməsini vacib saymışdır. Konstitusiyanın bilavasitə din və dövlət münasibətlərini tənzimləyən 18-ci maddəsində göstərilir: "I. Azərbaycan Respublikasında din dövlətdən ayrılır. Bütün dini etiqadlar qanun qarşısında bərabərdir. II. İnsan ləyaqətini alçaldan və ya insanpərvərlik prinsiplərinə zidd olan dinlərin yayılması və təbliği qadağandır".

Əsas Qanunun 48-ci maddəsində isə vətəndaşların vicdan azadlığı geniş şəkildə təsbit olunmuşdur.

Azərbaycan Respublikası ötən 20 ildə həm öz Konstitusiyasının, həm də qoşulduğu beynəlxalq konvensiya və sazişlərdən irəli gələn öhdəlikləri uğurla reallaşdıraraq ölkədə vicdan azadlığının tam bərqərar olmasına çalışmışdır. Dini sahədə vahid dövlət siyasətinin həyata keçirilməsi məqsədilə 2001-ci ildə Dini İşlər üzrə Dövlət Komitəsinin yaradılması dövlət-din münasibətlərinin tənzimlənməsində keyfiyyətə yeni mərhələ açmışdır.

şaf etdirilərək gənc nəsillərə çatdırılması ilə bağlı siyasəti də çağdaş dövrün reallıqları ilə şərtlənir. Cənab İlham Əliyevin İslam mədəniyyəti nümunələri olan tarixi-memarlıq abidələrinin, məscidlərin, ziyarətgahların, müqəddəs dini sitayış və inanc yerlərinin təmiri, bərpası ilə bağlı sərəncamlar imzalanması və bu işi şəxsi nəzarətinə götürməsi deyilənləri bir daha təsdiqləyir. Son 10 ildə Bibiheybət, Təzəpir, Əjdərbəy, Nardaran, Mir Möhsün ağa və digər məscid və ziyarətgahlar əsaslı təmir olunmuş, onların təchizatına lazımı diqqət ayrılmışdır. Ötən ilin dekabrında Bakının Binəqədi rayonu ərazisində Cənubi Qafqazın ən böyük ziyarətgahının - Heydər Əliyev məscidinin istifadəyə

da yayılan radikalizm və dini ekstremizm meyillərinin qarşısını almaq üçün əsas amillərdir. Bu gün Azərbaycanda bütün dinlərin, millətlərin və etnik qrupların nümayəndələri ölkəmizin inkişafına öz töhfələrini verməkdədir. Azərbaycan əhalisinin 96 faizini müsəlman, 4 faizini xristian, yəhudi və digər dinlərin nümayəndələri təşkil edir. Respublikamızda 597 dini icma var, onlardan 21-i qeyri-müsəlman icmasıdır. Son illər multikulturalizm, sivilizasiyalararası, mədəniyyətlərə dialoq mövzularına həsr olunmuş beynəlxalq tədbirlər əsasən Azərbaycanda, onun paytaxtı Bakıda keçirilir. Belə müsbət meyillərin güclənməsi üçün bütün dünyada bu cür görüşlərə, açıq müzakirələrə və fikir mübadiləsinə eh-

dialoqu və ortaq məxrəc axtardığı məkana çevrilmişdir. Tolerantlıq nümunəsi sayılan Azərbaycan Heydər Əliyev Fondunun xətti ilə Parisdə Versal Sarayının parkında abidələri bərpa edir, Strasburqda Müqəddəs Meryem kafedral kilsəsinin yenidən qurulmasına yardım göstərir, Pakistanda zəlzələdən zərər çəkən qızlar məktəbini yenidən inşa edir, Hollandiya, Rusiya, Gürcüstan, Rumıniya, Misir və digər ölkələrdə təhsil ocaqlarını müasirləşdirir, Afrika ölkələrinin qeyri-maddi mədəni irsinin qorunmasına dəstək verir, Qəbələ Beynəlxalq Musiqi Festivalı kimi onlarca qlobal və mükəmməl layihəyə imza atır.

Ötən il Parisdə "Dini tolerantlıq: Azərbaycanda birgə yaşamaq mədəniyyəti" mövzusunda keçirilən konfransda Mehriban xanım Əliyeva demişdir: "Azərbaycan nadir ölkələrdən biridir ki, həm İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının, həm də Avropa Şurasının üzvüdür. Azərbaycan dünyəvi müsəlman ölkəsidir. İslam bizim müqəddəs dinimizdir və biz öz dinimizə, ənənələrimizə, köklərimizə böyük hörmətlə yanaşıırıq. Biz öz mədəni, dini və tarixi irsimizlə fəxr edirik. Dünyanın ən qədim məscidlərindən biri olan, 743-cü ildə tikilmiş məscid Azərbaycanın Şamaxı şəhərində yerləşir. Dünyanın ən qədim kilsələrindən biri olan Qafqaz Alban kilsəsi Azərbaycanın digər çoxəsrlik tarixi olan Şəki şəhərinin yaxınlığında yerləşir. Pravoslav və katolik kilsələri, sinaqoqlar, atəşpərəstlər məbədi və bütün bunlar Azərbaycanın mədəni irsinin tərkibidir. Biz öz ənənələrimizə, köklərimizə, tariximizə çox böyük hörmətlə yanaşıırıq. Eyni zamanda, biz dünyaya açıq və bütün ölkələrlə əməkdaşlıq qurmağa çalışan bir ölkəyik".

İnsan hüquqları üzrə ixtisaslaşmış beynəlxalq təşkilatların hesabatlarında Azərbaycanda müxtəlif dini sivilizasiyalar arasındakı münasibətlərin yüksək səviyyədə olduğu, dini azlıqların marağı və mənafehlərinin qorunduğu razılıqla bildirilir. Respublikamızda rusların, yəhudilərin və digər milli azlıqların öz ana dillərində təhsil alması üçün çoxsaylı məktəblərin mövcudluğu da tolerantlığın əyani göstəricisidir. Bütün bunlar isə Azərbaycanı sivilizasiyaların toqquşması deyil, qovuşması məkanına çevirir.

verilməsi də bu baxımdan xüsusi vurğulanmalıdır. Nəhayət, bu günlərdə - müqəddəs Ramazan bayramı ərəfəsində dövlət başçısının sərəncamı ilə ölkədəki dini icmalara dövlət büdcəsindən maliyyə vəsaitinin ayrılması ölkəmizdəki tolerantlığın bariz təcəssümüdür.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev 2011-ci ildə Bakıda keçirilmiş "Ümumdünya mədəniyyətlərə dialoq forumu"nda demişdir: *"Azərbaycanda milli və dini dözümlülüyün, tolerantlığın yüksək səviyyədə olması artıq faktır və bu bizim güc mənbəyimizdir. Hər bir cəmiyyətin gücü onun dini və milli müxtəlliyindədir. Biz tam əminik ki, dini və milli amildən asılı olmayaraq, istənilən cəmiyyətdə normal münasibətlər qurmaq mümkündür. Əlbəttə, bunun üçün ənənələr lazımdır, eyni zamanda, dövlət siyasəti də lazımı səviyyədə aparılmalıdır. Azərbaycanda hər iki amil mövcuddur. Həm tarixi keçmişimiz bugünkü şəraiti bizim üçün yaradır, həm də bu sahədə dövlət siyasətimiz birmənalıdır"*.

Düşünülmüş dövlət siyasəti, cəmiyyətdə formalaşmış dözümlülük, tolerantlıq ənənələri və ölkəmizin son illər sürətli iqtisadi inkişafı dünya-